

KAJ BI BILO, ČE NAS NE BI BILO ALI TRETJINA STOLETJA NAPOROV ZA NARAVO ZAVODA RS ZA VARSTVO NARAVE – OBMOČNE ENOTE PIRAN

WHAT WOULD IT BE LIKE IF WE DID NOT EXIST, OR,
A THIRD CENTURY OF THE EFFORTS OF THE INSTITUTE
OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA FOR NATURE CONSERVATION -
PIRAN REGIONAL UNIT

Posvečeno Borisu Križanu

mag. Barbara VIDMAR

1 UVOD

Začetki profesionalne službe za varstvo narave na obalnem območju segajo v 80. leta v okviru takrat Medobčinskega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran (MZVNKD)¹. Prvi konservator za naravno dediščino, geograf Boris Križan, je bil zaposlen leta 1983. Leta 1986 se mu je pridružil Robert Turk, biolog po stroki. Boris Križan je zatem prevzel ravnateljstvo MZVNKD (prvič začasno leta 1989, nato leta 1993), tako da se je pokazala potreba po dodatnih zaposlitvah na področju varstva naravne dediščine. Vendar je minilo skoraj desetletje, preden so se pionirjema naravovarstvenikoma pridružile kolegice krajinarica in biologinje v drugi polovici 90. let. Naravovarstvena stroka je po konferenci v Riu de Janeiru² (1991) prerasla princip varovanja le posebnih delov narave (danes naravne vrednote) in začela varovanje narave kot celote. To dejstvo in reorganizacija resornih ministrstev sta pripomogla k dokončni osamosvojitvi naravovarstvene stroke na prelomu v novo tisočletje. Začetki so bili dokaj negotovi, med drugim ni bilo znano, kdo bo odslej naša tajnica in računovodja. Dokončna ločitev od kulturnega resorja je nastopila s sprejemom Zakona o ohranjanju narave (2004) in z ustanovitvijo Zavoda za varstvo narave (1999, 2001, 2002). Območna enota Piran je dobila svoje prostore, najprej v Piranu, od leta 2010 pa deluje v Izoli, zato jo včasih imenujemo območna enota Pizola. Še vedno ima le tri zaposlene za nedoločen čas, a ne vse za polni delovni čas, in eno za določen čas. In še vedno nima tajnice. Vendar bi bilo marsikaj drugače, če nas ne bi bilo. Kljub majhnosti in maloštevilnim zaposlenim naša zavzetost za varstvo narave ni nič manjša, naši naporji v tej smeri pa so še toliko večji. Mislim, da smo kljub pregovorni majhnosti v skoraj štirih desetletjih dosegli veliko. Sicer presodite sami. Najpomembnejše dobljene bitke predstavljam v nadaljevanju.

1 Predhodnika MZVNKD sta bila: od leta 1962 do leta 1965 Zavod za spomeniško varstvo Piran, od leta 1965 do leta 1982 pa Medobčinski zavod za spomeniško varstvo.

2 Konferenca Združenih narodov za okolje in razvoj v Riu de Janeiru, 5. junija 1992, na kateri je bila sprejeta Konvencija o biološki raznovrstnosti.

2 NAŠE ZMAGE

2.1 DEBELI RTIČ OD PLINSKEGA TERMINALA IN HOTELSKIH KOMPLEKSOV DO KRAJINSKEGA PARKA

Polotok Debeli rtič, s svojo strateško lego na meji med Slovenijo (nekoč Jugoslavijo) in Italijo, torej takrat med vzhodom in zahodom, je včasih imel obrambno vlogo. Še danes so vidni ostanki bunkerjev sredi vinogradov, od katerih, po pripovedovanjih domačinov, vodijo podzemni rovi vse do čela klifa. Od tam je bil z višine približno 20 metrov tik nad morjem odličen razgled proti Italiji in s tem možnost pravočasnega opaženja vdora sovražnika. Tudi zamisel o umestitvi plinskega terminala se je porodila zaradi strateške lege območja. Pobude zanj so prišle od velikih naftnih družb konec 80. let oziroma v začetku 90. Naravovarstvena stroka MZVNKD je takoj uvidela nevarnost uničenja še nedotaknjenga in vrednega predela slovenskega morja ter zagnala aktivnosti za njegovo zavarovanje. Ob podpori občine je začel nastajati odlok o zavarovanju, ki ga je Občina Koper sprejela leta 1991 (Odlok o razglasitvi naravnega ..., 1991). Njegov varstveni režim je obsegal komaj nekaj alinej, a je preprečil trajno uničenje enkratnega obmorskega predela. Ker so bili zaradi zelo privlačne lege zemljišč tik nad morjem znani apetiti po gradnji obsežnih hotelskih kompleksov tik nad morjem, je bila varovalka proti temu prav tako vključena v varstveni režim. Zavarovano območje sicer ni dobilo upravljavca, postalo je priljubljeno divje kopališče in piknik prostor, sam rob klifa je bil namreč dostopen z avtomobilom. Območje je bilo zato tudi precej zanemarjeno in onesnaženo. Kot prvo pomoč je leta 2002 v sodelovanju s službami mestne občine Koper, KS Ankarani, družbo Vinakoper in policijo takrat že ZRSVN izpeljal prvo obsežno akcijo,

Debeli rtič je ohranil svoj prvobitni značaj.

v kateri se je uredilo parkirišče, postavilo zapornice in nove označevalne table ter izdelala zloženka. Stanje se je bistveno izboljšalo in območje je sčasoma postalo mirno sprehajališče. Stari občinski odlok že dolgo ni več zadovoljeval potreb po varovanju, predvsem morskega dela, zato smo se na ZRSVN lotili priprave strokovnih podlag za razširitev zavarovanja na celotni polotok (Vidmar, 2011) ob dejstvu, da se naravne vrednote z obeh strani »zajedajo« v že zavarovani naravni spomenik. Več let so žal ležale v predalu, dokler se ni zganila nova občina Ankaran, ki je želela zavarovati območje. Iz naših strokovnih podlag smo pobrisali prah, tako da so se udeležile v nov predpis. Iz naravnega spomenika, ki smo ga nameravali sprva le povečati, je nastalo širše zavarovano območje, krajinski park, ki ima danes kar nekaj zaposlenih in ga upravlja režijski obrat občine Ankaran.

2.2 SVETI NIKOLAJ OD NOGOMETNEGA IGRIŠČA DO MOSTOVŽA NAD SLANIM TRAVNIKOM

Med pomolom Sv. Katarine in avtokampom Adria Ankaran je bilo pred gradnjo Luke Koper priljubljeno in najlepše kopaljšče v Ankaranu. Zaradi poglobljanja morskega dna ob gradnji пристanišča se je zamuljilo, tako da za kopanje ni bilo več primerno. Avtokamp je tu odlagal svoje kosovne in podobne odpadke, domačini pa so peščeno in ravno površino uporabljali kot improvizirano nogometno igrišče. Tudi kakšna odslužena avtomobilska školjka se je znašla na »slanem travniku«. To ime se je uveljavilo za dragoceno območje, kjer se je razvil v evropskem merilu redek habitatni tip – sredozemsko slanljubno travnišče. Na njem uspevata v slovenskem merilu redki rastlini, obmorski lan in klasnata tavžentroža. Območje je bilo primerno za izgradnjo marine, ki se je pojavljala v razvojnih planih in načrtih, prav tako pa je bilo predmet širitve Luke Koper, ki je želela do njega podaljšati tretji pomol. MZVNKD je tovrstne zamisli na podlagi strokovnih argumentov, predvsem botanične narave, uspelo zaustaviti v fazi načrtovanja s pripravo strokovnih podlag in naravovarstvenih smernic, ki so to območje predvidele kot pomembno za ohranitev v naravnem stanju. Nekaj časa je bilo območje prepuščeno samemu sebi, nekoliko kasneje pa je ZRSVN ponovno nastopil kot »dežurni upravljavec«. Izpeljali smo serijo naravovarstvenih akcij, prvo leta 2006, na pobudo žal pokojnega profesorja podiplomskega študija varstva naravne dediščine

Od odlagališča odsluženih avtomobilov (1994) do ...

mostovža nad slanim travnikom (2006).

Boštjana Anka. Ene se je udeležil tudi sedanji direktor ZRSVN, mag. Teo Hrvoje Oršanič, v tistem času predsednik društva podiplomskih študentov DONDES (Društvo za ohranjanje naravne dediščine Slovenije). Na ta način nam je uspelo zaustaviti napredujoče zaraščanje območja, saj smo odstranjevali neprimerne lesne in invazivne tujerodne vrste. Poleg tega smo postavili informativne table in bazen za predstavitev lupin mehkužcev iz bližnjega »pokopališča školjk«. Krona vseh aktivnosti je bil projekt postavitve nad terenom dvignjene pešpoti (mostovža), ki je nastala ob finančni podpori Kneževine Monako. Pot smo postavili z namenom omogočanja spoznavanja območja, ne da bi se pri tem poškodovale obsežne in bogate sestoje slanoljubnih rastlin. Teren je namreč muljast in namočen. Postavitev mostovža je bil pionirski projekt za obalno pa tudi širše slovensko območje do gorenjskih Zelencev. Najti usposobljenega izvajalca je bil pravi izziv. Leta 2020 je občina Ankaran začela obnovo 15 let starega mostovža, ga v celoti obnovila in nadgradila s podaljšanjem pešpoti do Sv. Katarine. Kot takrat tako je tudi danes projekt požel veliko medijsko pozornost.

2.3 ŠKOCJANSKI ZATOK OD INDUSTRIJE DO NARAVNEGA REZERVATA

Če je pred četrto stoletje območje Škocjanskega zatoka veljalo za smrdljivo leglo komarjev, danes predstavlja vzorno in sodobno urejen naravni rezervat, sprehajališče za družine in izobraževalni poligon za šolske ter druge skupine. A je bila pot do sem dolga in trnova. Njegova usoda je bila zaradi lege na vhodu v mesto Koper in ob pristanišču samoumevna in že načrtana. Na njem naj bi se razvila industrijsko-poslovna cona, prek današnje lagune je bila zarisana vpadnica v mesto, z občinskim odlokom je bil že razglašen za komunalno deponijo. Dejansko smo se, takratni konservatorji za naravno dediščino, ukvarjali z beleženjem registrskih tablic tovornjakov, ki so kljub začasnemu zavarovanju odpadni material stresali v zatok. Luka Koper je pri poglobljanju luških bazenov vanj že prečrpala na tisoče kubičnih metrov morskega mulja. Hkrati se je na vodnih in poslanih površinah vzpostavilo pestro življenje, na kar je prva opozorila lokalna ornitološka organizacija, ki je bila, ob podpori profesionalnih naravovarstvenikov iz Pirana, začetnik aktivnosti za njegovo ohranitev. Odločno Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, odlično sodelovanje z lokalnimi profesionalci, razumevajoči predstavniki ministrstva ter naklonjene zvezde na politični sceni so bili prava formula, da je kljub protestom občine država najprej začasno, nato pa trajno, z zakonom, zavarovala območje zatoka (ZNRŠZ, 1998). Po zavarovanju se je trdo delo šele začelo. Izdelava prvega Programa varstva in razvoja naravnega rezervata Škocjanski zatok, ki je bil pravzaprav prvi načrt upravljanja naravnega rezervata, je bila pionirsko delo, ki sem ga ob pomoči medresorske delovne skupine pripravljala podpisana. Vlada RS ga je sprejela aprila leta 1999 kot obvezno izhodišče za pripravo planov prostorskega razvoja in prostorskih izvedbenih aktov. Izbor koncesionarja, sanacija območja s prečrpavanjem približno 200.000 m³ mulja in renaturacija – ponovno oblikovanje življenjskih prostorov, priprava nove uredbe, posodobitev meja, izgradnja modernega centra za obiskovalce in opazovalnic ... Vse to je že zgodovina. Danes se tudi ostri nasprotniki vzpostavitve rezervata (nekateri med njimi so bili tudi iz naravovarstvenih vrst), zaradi katerega so se »izgubile kmetijske površine«, poleg njih pa še industrijski objekti in cestne povezave, po njem sprehajajo in si nabirajo moči za poslovne podvige.

Škocjanski zatok 1995.

Boškarin v Škocjanskem zatoku po obnovi habitatov pomaga pri vzdrževanju mokrotnih travnikov.

2.4 STRUNJAN OD TURISTIČNEGA NASELJA DO KRAJINSKEGA PARKA

Zazidalni načrt iz leta 1981 je za območje Strunjana predvidel umestitev obsežnega turističnega naselja, z utrditvijo zahodnega dela obale, vse do Rta Strunjan. MZVNKD je izdelal Posebne strokovne podlage in smernice za varstvo naravne in kulturne dediščine (Biščak *et al.*, 1988), predhodno obliko današnjih naravovarstvenih smernic in strokovnih podlag, na osnovi katerih je bil Strunjanski polotok v planskih dokumentih opredeljen za območje značilne krajine, z elementi naravne in kulturne dediščine. Sledile so aktivnosti za zavarovanje na občinski ravni, ki se je uresničilo leta 1990 z Odlokom o razglasitvi Krajinskega parka Strunjan (1990), izpeljali pa sta ga občini Izola in Piran, vsaka za svoj del. Leta 2004 je bila sprejeta enotna Uredba o Krajinskem parku Strunjan (2004), ki je zavarovanje povzdignila na državno raven in predvidela tudi upravljanje območja. To se je dejansko uresničilo z ustanovitvijo Javnega zavoda Krajinski park Strunjan, v katerem je danes šest zaposlenih. Izpeljali so številne projekte, v obnovljenih solinskih hiškah uredili zgleden interpretativni center in vzpostavili dobre povezave s številnimi deležniki, predvsem z domačini in ribiči. Urejene so sprehajalne in učne poti, urejata se parkirni režim in sidranje na morju. Izvajajo se vodeni ogledi, usposobljeni in ustrezno pooblaščen naravovarstveni nadzorniki bdijo nad upoštevanjem varstvenega režima. Povezujejo se s sosednjimi domačimi območji in zavarovanimi zunaj meja Slovenije. Naloge izvajajo v skladu s sprejetim načrtom upravljanja. Strunjan je ostal in postal krajinski park skladno z definicijo Zakona o ohranjanju narave (2004), saj se v njem kakovostno prepletata ustrezna človeška dejavnosti in ohranjena narava z veliko ekološko, biotsko in krajinsko vrednostjo.

Zazidalni načrt Strunjan 1981.

Strunjan 2022, še vedno pretežno nepozidan.

Predstavitev prve zloženke o Sečoveljskih solinah novinarjem leta 1998.

2.5 SEČOVELJSKE SOLINE OD PRVE ZGIBANKE DO OBNOVLJENIH HABITATOV

Po opustitvi tradicionalne solinarske dejavnosti, ko so se solinarji z družinami v toplem delu leta selili v solinske hiške, kjer so ročno obdelovali posamezna solna polja, gojili petolo in pridobivali snežno belo, daleč naokrog cenjeno sol, je kamnita bivališča solinarjev načel zob časa, polja pa so postala domovanje številnih redkih ptic in posebnih rastlin. Kakšna neposredna grožnja (razen občasnih zamisli o ureditvi elitnih turistični destinacij v kamnitih hiškah ali o tovarni soli) jim ni pretila, prepuščene so bile same sebi. V njih so potekali ornitološki tabori in v solinah se je dalo tudi prespati. Z avtomobilom si se lahko zapeljal vse do čelnega nasipa, se peš sprehodil po nasipih. Solinski nasipi so počasi popuščali in postopoma bi se ponovno izoblikoval estuarij reke Dragonje, katere naplavine je človek izkoristil, da jih je lahko ustvaril. Prvič so bile Sečoveljske soline zavarovane leta že 1990 (Odlok o razglasitvi Krajinskega parka Sečoveljske soline, 1990) v »paketu« z drugimi območji in odloki občine Piran³. A zavarovane so bile predvsem na papirju. Bile so v lasti HP Droga, TOZD Soline (HP – hrana in pijača, TOZD – temeljna organizacija združenega dela), ki je kasneje postala tudi upravljavec krajinskega parka, vendar pravo upravljanje, v smislu varstva narave, nekako ni steklo. MZVNKD je takrat velikokrat prevzemal upravljavsko vlogo. Tako smo leta 1996 izdali prvo zloženko o krajinskem parku. Ob njeni izdaji smo samostojno organizirali in izpeljali novinarsko konferenco sredi solin, vključno s pogostitvijo. Kaj pomeni kratica PR, takrat še niti nismo vedeli. Večkrat smo v soline popeljali tudi kakšno skupino, interventno smo reševali problematiko poškodovanih nasipov in kršitve varstvenega režima ter spremljali uspevanje navadnega hijacinta na letališču. Vseskozi smo opozarjali, da mora tako dragoceno območje

3 Odlok o razglasitvi Krajinskega parka Sečoveljske soline (1990) se je sprejel hkrati z Odlokom o razglasitvi posameznih naravnih spomenikov in spomenikov oblikovane narave v občini Piran (1990) (Jezeri v Fiesi, Rt Madona v Piranu, Grič Stena v dolini reke Dragonje, Park pred hotelom Palace v Portorožu in Reka Dragonja s pritoki) in Odlokom o razglasitvi Krajinskega parka Strunjan (1990). Vsi so bili objavljeni v znamenitih Uradnih objavah Primorskih novic št. 5., 26. januarja 1990.

imeti svojega upravljavca, kar se je končno uresničilo s podpisom koncesijske pogodbe za 20-letno upravljanje med Ministrstvom za okolje, prostor in energijo ter Podjetjem Soline Pridelava soli, d. o. o., leta 2003 (SOLINE Pridelava soli, d. o. o., 2022). Zaposleni so bili prvi naravovarstveni nadzorniki, sprejeti načrti upravljanja, stekli so prvi projekti in obnovili so se habitati (projekt Saltworks). V soline se danes popeljemo z električnim vozilom, obiščemo lično obnovljeno prodajalno tipičnih izdelkov in se o njih seznanimo v centru za obiskovalce. V letu 2022 se sprejema že drugi načrt upravljanja krajinskega parka.

2.6 DRAGONJA OD AKUMULACIJE DO NATURE 2000

Zaradi izjemnega pomena spodnje doline Dragonje za kmetijstvo je bila v načrtih kmetijskega sektorja leta 1984 na reki Dragonji predvidena velika pregrada, ki bi zajela reko in poplavlila velik del doline. Tako je leta 1985 MZVNKD prejel v oceno tehnično dokumentacijo za načrtovanje velikih hidro- in agrotehničnih posegov v dolini Dragonje. Naravovarstvenika MZVNKD Piran sta se nemudoma povezala z biološko stroko,⁴ ki je izvedla prvo sistematično raziskavo širše doline Dragonje in priskrbela ustrezne podatke za utemeljitev nesprejemljivosti velikih hidro- in agrotehničnih posegov v dolini. Na podlagi naravovarstvenih strokovnih argumentov je leta 1987 skupščina občine Koper zavrnila načrtovane posege, ki bi uničili celotno podobo doline Dragonje. MZVNKD je leta 1987 pripravil dokument z naslovom Dragonja: naravna in kulturna dediščina – smernice za načrtovanje posegov (MZVNKD, 1987). Tri leta kasneje je Skupščina občine Piran sprejela Odlok o razglasitvi posameznih naravnih spomenikov in spomenikov oblikovane narave v občini Piran (1990). V okviru zadnjega je reka Dragonja na območju občine Piran še danes razglašena za naravni spomenik. Občina Koper je v Dolgoročnem družbenem planu 1986–2000, Odloku o prostorskih ureditvenih pogojih v občini Koper (1988) ter v Spremembah in

Slap na Škrlinah.

4 Prirodoslovni muzej Slovenije je opravil inventarizacijo favne, Inštitut za biologijo Univerze E. Kardelja v Ljubljani inventarizacijo flore, Zavod SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine pa pregled nežive naravne dediščine.

dopolnitvah dolgoročnega družbenega plana občine Koper (1992) reko Dragonjo in njene pritoke opredelila za naravni spomenik, celotno porečje pa za kulturno krajino in naravno dediščino. V spremembah Dolgoročnega plana RS 1998 je bilo porečje Dragonje opredeljeno kot območje varovanja naravne in kulturne dediščine, in sicer kot krajinski park (Trampuš *et al.*, 2009). Slabo desetletje kasneje, leta 2001, je bila reka začasno zavarovana tudi na območju občine Koper, na osnovi odloka, ki ga je pripravila Območna enota Piran, ZRSVN (Odlok o začasnem ..., 2001). Občina je odlok še dvakrat podaljšala, veljati je prenehal leta 2006, saj določbe novega Zakona o ohranjanju narave (2004) niso več zagotavljale ustrezne pravne osnove občinam za trajno zavarovanje. Porečje Dragonje je danes delno vključeno v omrežje Natura 2000, kar je solidna varovalka za preprečevanje megalomanskih posegov. Posegov, ki bi jo lahko v celoti uničili. Vendar celotno porečje zasluži in potrebuje zavarovanje znotraj širšega zavarovanega območja. Za tovrstno zavarovanje je ZRSVN na pobudo resornega ministrstva že leta 2009 pripravil strokovne podlage za razglasitev krajinskega parka Dragonja (Trampuš *et al.*, 2009), vendar so obležale v predalu. Morda bomo tudi v njih nekega dne obrisali prah.

2.7 GOLIČ OD POLJA VETRNIH ELEKTRARN DO CVETOČIH TRAVNIKOV

Obsežne, izredno ohranjene in nefragmentirane travniške površine na planotah Goliča, Lipnika in Kavčiča, ki v času viška cvetenja spominjajo na intenzivne nasade cvetja ali bolj romantično rečeno na rajski vrt, se zaradi velike vetrovnosti nekoliko počasneje zaraščajo. Prav to dejstvo, ki jih ohranja v velikem obsegu, hkrati predstavlja njihovo prekletstvo. Elektro Primorska jih je namreč pred dvema desetletjema uvidela kot primerno lokacijo za postavitev vetrnih elektrarn, kar je naša služba opredelila kot nesprejemljivo (ZRSVN, 2002). Bitka se je nadaljevala na več predstavitvah »izredne priložnosti za domačine« v pod Goličem ležeči vasi Rakitovec, kraju na koncu Slovenije, ki je bil v preteklosti večkrat pozabljen od oblasti in prikrajšan za razvojne pridobitve. Upanja polni domačini so zelo podpirali zamisel o postavitvi vetrnic, ki so jih pobudniki prikazovali celo kot zeleni turizem, zato se je bilo zamisli težko

Obsežna travnišča Goličev brez vetrnih elektrarn.

zoperstaviti, posebej glede na dejstvo, da v rokah oziroma na papirju še nismo imeli Nature 2000. Intenzivna bitka se je bila tudi v medijih, na primer na soočenju s predstavnikom Elektra Primorska in takratnim državnim sekretarjem Radovanom Tavzesom (oddaja Izostritev, RTV SLO Koper Capodistria, oktober 2002). Vendar nismo klonili, saj smo se zavedali, da bi postavitev 40 vetrnih turbin v dveh vrstah, torej skupno 80, višine več deset metrov, na planoti Goličev (skupno ime za vse neporaščene vrhove na tem območju), kjer domuje en par planinskega orla od le dveh s celotnega Krasa, pomenila njihovo pogubo. Kmalu zatem je bila sprejeta Natura 2000. Interes je kasneje nekoliko zamrl, se preusmeril na Volovjo reber in se do pomladi 2022 ni zares ponovno prebudil. Želimo si, da se tudi nikoli več ne bi.

2.8 KRAŠKI ROB OD PREGONA VELIKE UHARICE DO NJENE VRNITVE

Visoke in strme, pozimi tople, razčlenjene in lahko dostopne skalne stene Kraškega roba so v 80. letih preteklega tisočletja odkrili alpinisti – plezalci, ki so jih preprosto navrtali za svoje potrebe, saj so bile idealne za plezanje (Česen, T. ustno na sestanku deležnikov zaradi problematike množičnega plezanja v Ospu, 13. 2. 2014). Pri tem niso razmišljali o njihovem lastništvu, še manj pa o tem, da so stene idealne tudi za veliko uharico. Ta jih ne potrebuje za rekreacijo, marveč za preživetje in so njeno edino mogoče prebivališče. Kmalu po začetku plezanja v Osapski udornici in nato Mišji peči se je velika uharica iz teh sten izselila, strah pred celodnevno prisotnostjo človeka v prostoru, kjer vzreja potomce, je bil prevelik. Poleg konfliktov med razmahom plezanja in ohranjanjem narave so se kmalu začeli tudi konflikti z domačini. MZVNKD jih je prvič pomagal reševati v 90. letih na ostrih soočenjih vseh vpletenih v vaških dvoranah. Prvi dogovorjeni kompromis je bil, da se za plezanje žrtvujejo stene zahodno od useka železnice pri Črnem Kalu. Za stene vzhodno od železniškega useka je bila sprejeta celoletna prepoved plezanja (Odredba o prepovedi ..., 1999). Februarja 2004 je bil nato sprejet nov Pravilnik o prepovedi vznemirjanja zavarovanih vrst ptic v naravnih skalnih apnenčastih stenah na območju Kraškega roba (2004), ki je temeljil na vrstah ptic iz dodatka II Bernske konvencije (velika uharica, sokol selec in puščavec). Veljati je prenehal leta 2007. Kljub temu je nekako v zavesti plezalcev obveljalo, da se v skrajno desnem delu velike stene ne pleza. To dejstvo in številne aktivnosti, povezovanje, komunikacija in sodelovanje v okviru čezmejnega projekta LIKE (Živeti na Kraškem robu, SLO-HR225, 2017–2020) so pripomogli k dejstvu, da se je konec leta 2019 ponovno slišalo guganje velike uharice v vasi Osp. Sama sem jo celo podnevi fotografirala na vrhu Velike stene, kar poleg posebnega doživetja za naravovarstvenika pomeni, da ptica steno ponovno uporablja. Po letih prizadevanj je situacija v Osapski dolini nekoliko boljša, saj je v Mišji peči urejeno parkirišče, postavljen je suhi WC, plezalci so nekoliko bolj ozaveščeni, dragoceni stepski travnik pod Babno steno je obdan z ograjo in prek njega poteka le ena pešpot. Pojavljajo pa se vedno novi problemi, v zadnjem času vezani predvsem na problem gorskega kolesarstva.

Zakaj Kraški rob še ni zavarovan? Prve zamisli o varovanju narave na Kraškem robu so prehiteli prve plezalce, saj segajo v daljno leto 1976, ko je Zavod Socialistične republike Slovenije za spomeniško varstvo (Peterlin ur., 1976) predlagal ožje zavarovano območje Črni Kal–Hrastovlje za botanični naravni spomenik. Predlagani zavarovani območji Kraški regijski park in naravni spomenik Kraški rob sta bili v 90. letih zapisani v takrat veljavnem

prostorskem planu Republike Slovenije (OdPSDP-A, 1999) ter sta veljali za obvezni republiški izhodišči. Predlog zavarovanja Kraškega roba v okviru krajinskega parka se pojavlja v posebnih strokovnih podlagah varovanja naravne in kulturne dediščine za spremembe in dopolnitve družbenega plana občine Koper iz leta 1991 (MZVNKD). Omenjen je tudi v naravovarstvenih smernicah za spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin planskih dokumentov Mestne občine Koper iz leta 2001. ZRSVN je leta 2004, v okviru projekta LIFE – Nature (Ohranitev in varstvo ogroženih habitatov in vrst na območju Kraškega roba, 2002 – 2005), pripravil Strokovne podlage za opredelitev ukrepov varstva naravnih vrednot in ohranjanja biotske raznovrstnosti na območju Kraškega roba (Vidmar *et al.*, 2004), ki so predvidevale zavarovanje Kraškega roba in pogodbeno varstvo za nekatere najbolj ogrožene naravne vrednote. Leta 2012 smo na resorno ministrstvo posredovali strokovni predlog za uvedbo pogodbenega varstva naravne vrednote Osp – udornica (Vidmar *et al.*, 2012), ki pa žal ni doživel odziva. Študij, predlogov, strokovnih podlag in smernic na temo varovanja in zavarovanja Kraškega roba se je v 40 letih delovanja naravovarstvene službe nabralo več kot 20, njihov seznam hrani avtorica v osebнем arhivu. Čakajo na ustrezno politično voljo, finančno in kadrovsko zaledje, saj si ne želimo papirnatega zavarovanega območja. Medtem smo z domačini dosegli dobro sodelovanje, v nas vidijo zaveznike za ohranitev njihovih krajev in iz njihovih ust slišimo, da nam »zdaj že zaupajo«, kar je za nas veliko priznanje.

Velika uhariča se je leta 2020 po več kot 20 letih vrnila v Osapsko udornico.

2.9 MORJE OD TRETJEGA POMOLA LUKE KOPER DO POMORSKEGA PROSTORSKEGA PLANA

Pred desetletjema načrtovani tretji pomol Luke Koper bi »zaprl« en del zaliva pred sv. Nikolajem in najverjetneje precej spremenil hidrološke razmere na območju slanega travnika med Sv. Katarino in avtokampom Adria Ankarani. Uničil bi tudi večjo površino podvodnih travnikov, povozil estuarija Rižane in Ankaranskega obrobnega kanala, pri čemer nadomestni habitatni za rastlinske in živalske vrste v tistih prvih načrtih niso bili predvideni. Zamisli o tretjem pomolu so niso uresničile in razvojni načrti pristanišča, opredeljeni v državnem prostorskem načrtu (DPN), so danes usklajeni z zahtevami naravovarstvene stroke. V DPN za koprsko pristanišče predpisujemo fazno izvajanje ukrepov, ureditev nadomestnega mokrišča ter rekonstrukcijo Ankaranskega obrobnega kanala z estuarijem. V ta namen bo vanj delno preusmerjena tudi Rižana. V preteklih letih smo aktivno sodelovali pri pripravi Pomorskega prostorskega plana. Ta je v skladu z evropsko direktivo o pomorskem prostorskem načrtovanju

prvi razvojni in strateški dokument, ki celovito obravnava morski in obrežni prostor ter predstavlja osnovo za izvajanje posegov in dejavnosti na morju. Slovenija se je prvič lotila prostorskega načrtovanja na morju, saj smo doslej dogajanje na morju obravnavali le v povezavi s kopnim. Lahko bi rekli, da je naša država končno zares spoznala, da ima morje, a ne samo za prosti čas, ampak da je to prav tako površina, na kateri je treba usmerjati dejavnosti in posege. Prav tako je bil Zavod aktiven tudi pri oblikovanju ukrepov Načrta upravljanja morskega okolja (prvič sprejet leta 2017 za šestletno obdobje), ki je ob Pomorskem prostorskem planu nedvomno ključen dokument za ustrežnejše ravnanje z morskimi in obrežnimi ekosistemi. Nedvomno so k oblikovanju drugačnega, bolj trajnostnega odnosa do morja in morskega obrežja z večdesetletnim opozarjanjem, ozaveščanjem javnosti in mednarodnim povezovanjem pomembno prispevale navedene in številne druge aktivnosti Območne enote Piran.

3 COKLA RAZVOJA ALI ZAVORA UNIČEVANJU NARAVE?

In kaj bi bilo, če nas ne bi bilo? Smo najmanjša območna enota po površini in številu zaposlenih, včasih tudi po dojemanju našega pomena. In vendar, če nas ne bi bilo, bi namesto obmorske divjine na Debelem rtiču stal plinski terminal ali v boljšem primeru tipsko turistično naselje z množičnim obiskom. Na Sv. Nikolaju bi se namesto slanega travnika bohotila marina in skozi jambore bi opazovali tretji pomol. Namesto Škocjanskega zatoka bi se raztezala še ena industrijsko-obrtna poslovna cona, prek katere bi potekala glavna vpadnica v mesto Koper. V Strunjanu bi bil del naravne obale urbaniziran in danes obdelane kulturne terase bi zasedale turistične hiške. Sečoveljske soline bi obsegale eno samo veliko močvirje, poraslo s trstičjem. Pestrost habitatov in vrst bi bila manjša in morda bi sol pridobivali industrijsko. Velik del doline Dragonje bi bil poplavljen in v njej bi povsod intenzivno kmetovali. Na oddaljenih grebenih Goliča bi se v dnevih, ko burja ni premočna, namesto orlovih kril vrtela ogromna kovinska, namesto planinskih poti pa bi bile nanj speljane asfaltirane dostopne ceste in zgrajene transformatorske postaje. Na Kraškem robu ne bi nikjer več slišali velike uharice in morje bi bilo samo obsežna modra površina, na kateri se počne bolj ali manj vse. Velikokrat slišimo, da smo naravovarstveniki cokla razvoja. Zaviramo nekatere smeje in drzne razvojne projekte, predvsem zaradi ptičev in rožic. Spomladi leta 2020, v času zaprtja države zaradi pandemije, so nekateri prvič občutili pomen ohranjene narave. Tudi marsikateri gospodarstvenik in zagovornik razvoja za vsako ceno. Nekateri so se pomena ohranjene narave zavedali že prej, za nekatere pa bomo kljub vsemu še vedno ostali cokla razvoja. Zanj jih je, po mojem mnenju, vse manj in manj.

4 ZAKLJUČEK ALI KAJ NAS ČAKA

Še pred letom dni so se na območju obsežnih kraških travišč, tokrat na Rakitovskem krasu, pojavile zamisli o sončnih elektrarnah. Na delovne mize sicer nismo dobili konkretnih načrtov, svoje mnenje smo podali le prek medijev. Prav tako smo prek medijev izvedeli, da je v skladu z naravovarstvenim stališčem tovrstni interes zamrl. Trenutno upamo, da je zgodba s tem končana. Nedavno smo podali predhodne smernice k programski zasnovi za območje priobalnega pasu Koper–Izola, v kateri so številne načrtovane ploščadi za kopanje in podobni

objekti, ki bi zagotovo poslabšali svetlobne razmere za uspevanje morskih travnikov. Pravkar ocenjujemo verjetnost pomembnejših vplivov občinskega podrobnega prostorskega načrta za priobalni pas Izola–Koper na okolje, pri čemer poskušamo obvarovati predvsem edini podmorski travnik pozejdonovke v Tržaškem zalivu, ostale morske habitatne tipe in drevored pinij. Obmorskim klifom grozijo zamisli o terasastih hotelih tik nad morjem in v nestabilne klife vgrajenih garažnih hišah za tisoče avtomobilov. Nekatera zavarovana morska območja še vedno nimajo upravljavca, zato interventno ukrepamo v primerih izgubljenih označevalnih plovk. Občasno se pojavijo z varstvenimi režimi neusklajene zamisli občinskih veljakov, ki si želijo umestiti kolesarske, sprehajalne in druge poti iz občestnega prostora v občutljivo območje solinskih polj. Tudi na zavarovanih območjih z dolgoletno tradicijo, kot so Sečoveljske soline, moramo vlagati veliko energije, da ohranimo nedotaknjene solinske nasipe in redke rastline, ki uspevajo na območju aerodroma. Stanje v porečju Dragonje še zdaleč ni idealno, neprestano lovimo ravnotežje med za kmetijstvo nezaželenimi posledicami poplavljanja reke in ohranjanjem naravnih brežin v zgornjem in srednjem toku. V okviru projektov iščemo rešitve za izginjanje travišč zaradi zaraščanja nekoč obdelane doline. Zavedamo se, da bi trajno rešitev prineslo le širše zavarovanje porečja. Tudi na Kraškem robu smo z nedavno zaključenim projektom, ki je podal smernice za razvoj rekreacije, le korak bliže zelenemu stanju, to je zavarovanju območja. Ob vsakodnevnem rednem delu, ko porabimo malodane ves razpoložljivi čas za pisanje naraščajočega števila strokovnih mnenj, soglasij, smernic in presoj ter ocenjevanja vplivov, bo vse grožnje naravi težko obvladati. A naša pregovorno majhna območna enota ni šibka, sestavljamo jo vztrajni in neustrašni strokovnjaki in ne nameravamo se predati. Pripravljeni smo na obrambo naslednjih, najmanj devetih zalogajev.

5 VIRI

1. Biščak, D., Guštin, B., Križan, B., Ravnik, M., Sodnik, A. in Turk R., 1988. *Posebne strokovne podlage in smernice za varstvo naravne in kulturne dediščine za izdelavo Prostorskih ureditvenih pogojev za območje Strunjana – planska enota ZT 1/5*. Piran: Medobčinski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran.
2. Medobčinski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran (MZVNKD), 1987. *Dragonja: naravna in kulturna dediščina – smernice za načrtovanje posegov*. Piran: Medobčinski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran.
3. *Odlok o prostorskih ureditvenih pogojih v občini Koper*, 1988. Uradne objave Primorskih novic, št. 19/88.
4. *Odlok o razglasitvi krajinskega parka Sečoveljske soline*, 1990. Uradne objave Primorskih novic, št. 5/90.
5. *Odlok o razglasitvi krajinskega parka Strunjan*, 1990. Uradne objave Primorskih novic, št. 3/90 in 5/90.
6. *Odlok o razglasitvi naravnega spomenika Debeli rtič*, 1991. Uradne objave Primorskih novic, št. 33/91.
7. *Odlok o razglasitvi posameznih naravnih spomenikov in spomenikov oblikovane narave v Občini Piran*, 1990. Uradne objave Primorskih novic, št. 5/90.

8. *Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana Republike Slovenije (OdPSDP-A)*, 1999. Uradni list RS, št. 11/99.
9. *Odlok o začasnem zavarovanju reke Dragonje s pritoki*, 2001. Uradne objave Primorskih novic, št. 22/01.
10. *Odredba o prepovedi vznemirjanja zavarovanih vrst ptic na stenah na območju Kraškega roba*, 1999. Uradni list RS, št. 22/99, 39/00, 38/01.
11. Peterlin, S. ur., 1976. *Inventar najpomembnejše naravne dediščine Slovenije: stanje leta 1975*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za spomeniško varstvo.
12. *Pravilnik o prepovedi vznemirjanja zavarovanih vrst ptic v naravnih skalnih apnenčastih stenah na območju Kraškega roba*, 2004. Uradni list RS, št. 16/04.
13. SOLINE Pridelava soli, d. o. o., 2022. *Zgodovina*. Dostopno na: <https://www.soline.si/solinarstvo/zgodovina> [29.1.2022].
14. *Spremembe in dopolnitve dolgoročnega družbenega plana občine Koper*, 1992. Uradne objave Primorskih novic, št. 9/92.
15. Trampuš, T., Zega, M., Turk, R. in Vidmar, B., 2009. *Strokovni predlog za zavarovanje Krajinskega parka Dragonja*. Piran: Zavod RS za varstvo narave – Območna enota Piran.
16. Turk, R. (2022). *Zgodovina območne enote Piran, današnjega zavoda za varstvo narave*. (osebni vir, 2. 2. 2022).
17. *Uredba o krajinskem parku Strunjan*, 2004. Uradni list RS, št. 107/04 in 114/04.
18. Vidmar, B., 2011. *Strokovne podlage za sprejem vladne uredbe za zavarovanje naravnega rezervata Debelega rtiča*. Izola: Zavod RS za varstvo narave – Območna enota Piran.
19. Vidmar, B., Turk, R. in Trampuš, T., 2004. *Strokovne podlage za opredelitev ukrepov varstva naravnih vrednot in ohranjanja biotske raznovrstnosti na območju Kraškega roba*. Piran: Zavod RS za varstvo narave – Območna enota Piran.
20. Vidmar, B., Turk, R. in Trampuš, T., 2012. *Strokovni predlog za uvedbo pogodbenega varstva naravne vrednote Osp – udornica*. Izola: Zavod RS za varstvo narave – Območna enota Piran.
21. *Zakon o naravnem rezervatu Škocjanski zatok (ZNRŠZ)*, 1998. Uradni list RS, št. 20/98.
22. *Zakon o ohranjanju narave (ZON)*, 2004. Uradni list RS, št. 96/04 – ZON-UPB2 in 61/06 – Zdru-1.
23. Zavod Republike Slovenije za varstvo narave (ZRSVN), 2002. *Naravovarstvene smernice za predlog delnih sprememb in dopolnitev prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana Republike Slovenije (1986–2000) št. 0-II-191/1-O-02/MB*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za varstvo narave.

Fotografije: Barbara Vidmar in arhiv ZRSVN

---

mag. Barbara VIDMAR
Zavod RS za varstvo narave, Območna enota Piran
Trg Etbina Kristana 1
6310 Izola
barbara.vidmar@zrsvn.si